

Concept – Dit document is verzonden naar de Europese Commissie in verband met goedkeuring vanwege staatssteunaspecten. NEO NL¹ moet nog worden opgericht. Na goedkeuring van de Europese Commissie en na oprichting van NEO NL zal dit document worden gefinaliseerd.

Concept d.d. 6 oktober 2025

OVEREENKOMST TOT HET VERSTREKKEN VAN EEN GELDLENING DOOR DE STAAT DER NEDERLANDEN AAN [NUCLEAIRE ENERGIE ORGANISATIE NEDERLAND B.V.]

Partijen:

- I. **DE STAAT DER NEDERLANDEN**, waarvan de zetel is gevestigd te 's-Gravenhage, kantoorhoudende aan de Bezuidenhoutseweg 73 te (2594 AC) Den Haag, te dezen vertegenwoordigd door de minister van Klimaat en Groene Groei, hierna te noemen: "Leninggever" of "Staat";
- II. **[NUCLEAIRE ENERGIE ORGANISATIE NEDERLAND B.V.]**, een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid opgericht naar Nederlands recht, statutair gevestigd te [plaats] en kantoorhoudende aan [adres], ingeschreven in het handelsregister onder nummer [nummer], te dezen vertegenwoordigd door haar bestuurder [naam], hierna: "Leningnemer" of "NEO NL";

hierna ieder afzonderlijk ook te noemen "Partij" en tezamen "Partijen",

Overwegende dat:

- in het hoofdlijnenakkoord van 16 mei 2024 'Hoop, lef en trots'² de ambitie is verwoord van het kabinet op het gebied van kernenergie. Deze ambitie behelst de bouw van vier nieuwe kerncentrales. Eerder had het kabinet Rutte-IV in het coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst'³ van 10 januari 2022 opgenomen dat het de bouw van twee kerncentrales ging voorbereiden. In het Nationaal Plan Energiesysteem⁴ van 1 december 2023 is opgenomen dat voor de elektriciteitsproductie 'de maximale opschaling van alle CO₂-vrije bronnen' nodig is. Dit betreft expliciet ook kernenergie.
- op [datum] de Staat de beleidsdeelneming NEO NL heeft opgericht met als statutair doel onder andere het (doen) ontwerpen, (doen) bouwen en (doen) realiseren, (doen) in stand houden, (doen) beheren en (doen) exploiteren van kerncentrales en kernreactoren in Nederland, alsmede de voorbereiding daarvan, onder meer ten bate van het publieke belang van de energievoorziening in Nederland.
- NEO NL de Staat bij brief van [datum] heeft verzocht om een subsidie van EUR [redacted] in de vorm van een lening aan NEO NL ter financiering van de uitvoering van voorbereidende activiteiten ten behoeve van de uiteindelijke bouw en ingebruikname van twee kerncentrales.

¹ En/of dochteronderneming.

² 'HOOP, LEF EN TROTS, Hoofdlijnenakkoord 2024 -2028 van PVV, VVD, NSC en BBB', 16 mei 2024

³ 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst, Coalitieakkoord 2021 – 2025 VVD, D66, CDA en ChristenUnie', 15 december 2021

⁴ Nationaal plan energiesysteem, 1 december 2023

- de minister van Klimaat en Groene Groei bij beschikking met kenmerk [nummer] een subsidie in de vorm van een lening aan NEO NL heeft verstrekt van EUR [redacted] ten behoeve van de financiering van de uitvoering van voorbereidende activiteiten ten behoeve van de uiteindelijke bouw en ingebruikname van twee kerncentrales, onder de opschortende voorwaarden als neergelegd in de Subsidiebeschikking, ter uitvoering waarvan onderhavige uitvoeringsovereenkomst wordt gesloten.
- in deze overeenkomst de voorwaarden zijn neergelegd waaronder deze subsidie in de vorm van een geldlening aan Leningnemer wordt verstrekt.

Komen het volgende overeen:

Artikel 1 – Definities

1. In deze Overeenkomst wordt verstaan onder:

Bijlage	een bijlage bij deze Overeenkomst;
Accountant	een accountant als gedefinieerd in het als Bijlage 1 aan de Subsidiebeschikking aangehechte Controleprotocol;
Bank	[naam bank]
Bankrekening	[nummer] ten name van [Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.];
Lening	de lening tot een bedrag in hoofdsom van maximaal EUR [redacted], die Leninggever aan Leningnemer verstrekt onder de voorwaarden van de Overeenkomst;
Overeenkomst	de onderhavige overeenkomst van geldlening alsook de daarbij behorende bijlagen;
Subsidiebeschikking	de aan deze Overeenkomst ten grondslag liggende subsidiebeschikking de dato [datum], met kenmerk [nummer].

Artikel 2 – de Lening

1. Leninggever verstrekt aan Leningnemer een Lening met een hoofdsom van groot maximaal EUR [redacted] ("Hoofdsom"), onder de voorwaarden en bepalingen in deze Overeenkomst, gelijk Leningnemer deze aanvaardt.
2. Leningnemer ontvangt de Hoofdsom of, indien Leningnemer heeft aangegeven een lager bedrag nodig te hebben dat lagere bedrag, in 8 tranches.
3. De eerste tranche van EUR [redacted] wordt door Leninggever aan Leningnemer uiterlijk op [datum] uitgekeerd.
4. De tweede tranche van maximaal EUR [redacted]

_____ kan door Leningnemer op uiterlijk [datum] schriftelijk (per e-mail aan [naam] [mailadres]) worden opgevraagd bij Leninggever, waarbij Leningnemer aangeeft hoe groot deze tranche moet zijn, waarna Leninggever de tranche uiterlijk binnen [x] werkdagen na de aanvraag van Leningnemer aan Leningnemer zal uitkeren.

5. De derde tot en met zesde tranche elk van maximaal EUR _____ kunnen door Leningnemer op uiterlijk [datum, datum, datum, datum] schriftelijk (per e-mail aan [naam] [mailadres]) worden opgevraagd bij Leninggever, waarbij Leningnemer aangeeft hoe groot deze tranche moet zijn, waarna Leninggever de tranche uiterlijk binnen [x] werkdagen na de aanvraag van Leningnemer aan Leningnemer zal uitkeren.
6. De zevende en de achtste tranche elk van maximaal EUR _____ door Leningnemer op uiterlijk [datum, datum] schriftelijk (per e-mail aan [naam] [mailadres]) worden opgevraagd bij Leninggever, waarbij Leningnemer aangeeft hoe groot deze tranche moet zijn, waarna Leninggever de tranche uiterlijk binnen [x] werkdagen na de aanvraag van Leningnemer aan Leningnemer zal uitkeren.
7. Een tranche wordt niet uitgekeerd indien zich een opeisingsgrond als bedoeld in artikel 6 voordoet of als gevolg van de uitkering zou voordoen.
8. De Staat verstrekt de Lening in [8] tranches middels overboeking naar de Bankrekening.

Artikel 3 – Doel van de Lening

1. De Lening is uitsluitend bestemd en mag uitsluitend worden aangewend voor de financiering van de uitvoering van voorbereidende activiteiten ten behoeve van de uiteindelijke bouw en exploitatie van twee kerncentrales, zoals omschreven in de Subsidiebeschikking ("Doel"). Het gaat in dat verband meer specifiek om de volgende voorbereidende activiteiten:
 - Voorbereidende activiteiten in het kader van nucleaire nieuwbouw, te weten:
 - Het voorbereiden, plannen en uitvoeren van de *procurement* voor de inkoopprocedure en de *owner scope* (de 'scope' van de eigenaar omvat alle fysieke/bouwkundige (voorbereidende) verantwoordelijkheden, activiteiten en opleveringen met betrekking tot de locatie vóór en tijdens de bouwfase die de eigenaar zelf uitvoert, in tegenstelling tot wat wordt uitbesteed aan de technologieleverancier);
 - Voorbereiden en uitvoeren van de inkoopprocedure;
 - Voorbereiden en uitvoeren van de planuitwerkfase van de locatieselectie;
 - Activiteiten naar aanleiding van het Rijk-regio pakket;
 - Voorbereiden en aanvragen benodigde nucleaire en reguliere vergunningen; en
 - Het inrichten en zijn van een financierbare organisatie;
 - Activiteiten in het kader van organisatieontwerp en -inrichting, specifiek:
 - Het ontwikkelen, gebruiken en beheren van het *target operating model*; en
 - Faciliterende activiteiten, specifiek:
 - Het organiseren en beheren van huisvesting, werkplekbeheer, technologie, facilitaire diensten, werving van personeel en andere supportfuncties;
 - Het opzetten en waarborgen van een sterke veiligheidscultuur;
 - Het rekening houden met diverse belangen door activiteiten op het gebied van *Stakeholder management*, beleid, bestuursadvisering, communicatie en *public affairs*;
 - Het ontwerpen, implementeren, gebruiken en beheren van informatievoorziening en informatietechnologie; en
 - Het ontwerpen, implementeren, gebruiken en beheren van de projectmanagementorganisatie (PMO).
2. De Leninggever is niet verplicht om de aanwending van de Lening te monitoren of verifiëren.

Artikel 4 – Rente

1. Leningnemer is over het uitstaande deel van de Hoofdsom gedurende de looptijd van de Lening het vaste rentepercentage verschuldigd van

[Rente staatslening looptijd 5 jaar (Vb. 2,41% op 22 augustus 2025)] per jaar. De verschuldigde rente wordt toegevoegd aan de uitstaande Hoofdsom van de Lening.

2. Rente die krachtens deze Overeenkomst verschuldigd raakt, loopt van dag tot dag en wordt berekend op basis van het werkelijk verstreken aantal dagen, uitgaande van het werkelijk aantal dagen per jaar.

Artikel 5 – Looptijd, aflossing en conversie

1. De Lening wordt verstrekt voor een periode die ingaat op de dag van ondertekening van deze Overeenkomst door beide Partijen en eindigt:
 - a. [5 jaar na ondertekening];
 - b. zoveel eerder als Leningnemer (het uitstaande deel van) de Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente volledig heeft afgelost;
 - c. zoveel eerder als (het uitstaande deel van) de Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente volledig is geconverteerd in aandelen in het kapitaal van Leningnemer.
2. Indien (het uitstaande deel van de) Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente niet al eerder volledig is geconverteerd in aandelen in het kapitaal van Leningnemer, dienen (het uitstaande deel van) de Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente uiterlijk op [datum 5 jaar na ondertekening] door Leningnemer aan Leninggever te zijn afgelost.
3. Indien Leningnemer van mening is en tevens schriftelijk kan aantonen dat voor de realisatie van het Doel een langere looptijd wenselijk of noodzakelijk is, zullen Partijen op initiatief van Leningnemer overleggen over een mogelijkheid van een verlenging van de looptijd van de Lening en dus deze Overeenkomst.
4. Indien Leningnemer schriftelijk kan aantonen dat het niet mogelijk is (tijdig) te voldoen aan de verplichting tot aflossing, bedoeld in het tweede lid van dit artikel, en tevens schriftelijk kan tonen dat zij zich heeft ingespannen om andere vormen van financiering onder redelijke voorwaarden te organiseren ten behoeve van de aflossing, zullen Partijen op initiatief van Leningnemer overleggen over een mogelijkheid van conversie van (het uitstaande deel van) de Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente in aandelen in het kapitaal van Leningnemer, dan wel over een verlenging van de looptijd van de Lening en de daarbij behorende aflossingsverplichting en dus deze Overeenkomst.
5. Leningnemer is steeds gerechtigd de Lening geheel of gedeeltelijk vervroegd boetevrij af te lossen. In voorkomende gevallen bericht Leningnemer Leninggever ten minste [PM] dagen van tevoren schriftelijk per welke datum welk bedrag vervroegd zal worden afgelost.
6. Indien Leningnemer op [datum] de volledige Hoofdsom nog niet heeft opgenomen, komt het op dat moment resterende bedrag terstond toe aan Leninggever.
7. Alle betalingen in verband met deze Overeenkomst door Leningnemer aan Leninggever geschieden uitsluitend door overmaking van de getrokken bedragen naar IBAN [nummer] ten name van het Ministerie van Klimaat en Groene Groei, o.v.v. NEO NL Lening 2026, zonder dat Leningnemer een beroep op verrekening en/of opschorting toekomt. Betalingen door Leningnemer strekken in de eerste plaats in mindering van het uitstaande deel van de Hoofdsom en tenslotte in mindering van de verschuldigde rente.
8. Afgeloste bedragen worden niet opnieuw ter leen verstrekt.
9. Leninggever heeft de bevoegdheid het uitstaande deel van de Hoofdsom en de verschuldigde rente geheel of gedeeltelijk te converteren in aandelen in het kapitaal van Leningnemer. Leningnemer zal hieraan zonder voorbehoud haar medewerking verlenen. Leninggever deelt een verzoek tot conversie tijdig aan Leningnemer mee.

10. Leningnemer kan Leninggever op grond van haar balanspositie verzoeken het uitstaande deel van de Hoofdsom en de verschuldigde rente te converteren in aandelen in het kapitaal van Leningnemer. Leninggever is daartoe niet verplicht.

Artikel 6 – Directe opeisbaarheid

1. Leninggever kan de Overeenkomst schriftelijk opzeggen en de Lening inclusief opgelopen rente (onder voorbehoud van artikel 6.2) zonder enige voorafgaande schriftelijke mededeling of ingebrekestelling en zonder inachtneming van enige (opzeggings)termijn direct volledig opeisen, indien:
 - a. er sprake is van niet-naleving door Leningnemer van (één of meer van) haar verplichtingen uit deze Overeenkomst;
 - b. er is sprake van niet-naleving door (het bestuur van) Leningnemer van (één of meer van) haar verplichtingen uit de statuten van Leningnemer of het gelijktijdig met de Overeenkomst gesloten protocol tussen Leninggever en Leningnemer;
 - c. ten aanzien van Leningnemer een verzoek tot faillietverklaring of surseance van betaling is ingediend;
 - d. er door Leningnemer een buitengerechtelijk akkoord aan haar crediteuren is of wordt aangeboden;
 - e. Leningnemer aan een rechtbank vraagt om een beoogd curator te benoemen ten behoeve van een zogenaamde pre-pack;
 - f. executoriaal of conservatoir beslag wordt gelegd op enig vermogensbestanddeel van Leningnemer voor een vordering van ten minste EUR 500.000 (zegge: vijf-honderd-duizend euro) en, indien het een conservatoir beslag betreft, het beslag gedurende twee maanden in stand is gebleven;
 - g. ten aanzien van Leningnemer er een verzoek tot ontbinding of beëindiging van de bedrijfsactiviteiten wordt ingediend of Leningnemer anderszins haar activiteiten staakt of overdraagt.
 - h. de Subsidiebeschikking geheel of gedeeltelijk is komen te vervallen (waaronder in ieder geval dient te worden verstaan: intrekking, ten nadele van Leningnemer wijzigen, lager of op nihil vaststelling of anderszins beëindigen) dan wel subsidieverplichtingen zijn overtreden.
2. Indien de niet-naleving door Leningnemer van enige bepaling in deze Overeenkomst zich leent voor herstel zal de opzeggingsgrond, bedoeld in het eerste lid, onder a, uitsluitend worden aangewend nadat Leningnemer een redelijke termijn van twintig werkdagen heeft gekregen om tot naleving over te gaan en er nog steeds sprake is van niet-nakoming.
3. Leningnemer is verplicht Leninggever onmiddellijk schriftelijk te informeren indien één van de bovengenoemde situaties zich voordoet of dreigt voor te doen en omtrent elke vordering of kennisgeving in verband daarmee, alsmede omtrent alle andere gebeurtenissen welke van belang zijn, of kunnen zijn, voor de positie van Leninggever.
4. In de gevallen bedoeld in het eerste lid kan Leninggever besluiten de Overeenkomst in stand te laten maar de Lening geheel of gedeeltelijk vervroegd op te eisen.
5. De gedeeltelijke opeising van de Lening door Leninggever ontslaat Leningnemer niet van de verplichting de Lening af te lossen conform het bepaalde in artikel 5 van deze Overeenkomst, tenzij Partijen uitdrukkelijk schriftelijk anders overeenkomen.

Artikel 7 – (Overige) verplichtingen van Leningnemer

1. Leningnemer verplicht zich met het oog op de comptabele en beleidsmatige verantwoording op de uitvoering van de Overeenkomst aan Leninggever (in dit geval de minister van Klimaat en Groene Groei) (en aan personen die door Leninggever als "toezichthouder" in de zin van de Algemene wet bestuursrecht zijn aangewezen) voor zover deze dit redelijkerwijs noodzakelijk acht voor deze

verantwoording onder meer:

- a. inlichtingen te verstrekken en inzage in zakelijke gegevens en bescheiden te verstrekken en de gelegenheid te bieden daarvan kopieën te maken;
 - b. toegang te verlenen tot plaatsen niet zijnde woningen met inachtneming van de geldende wet- en regelgeving en bijbehorende vergunningen en toestemmingen;
 - c. binnen de gestelde termijn alle inlichtingen over haar financiële positie te verstrekken die Leninggever van haar verlangt;
 - d. anderszins binnen de gestelde termijn alle door Leninggever gewenste medewerking te verlenen en informatie te verschaffen.
2. Leningnemer meldt onverwijld schriftelijk aan Leninggever:
- a. ieder voornemen tot wijziging van de statuten van Leningnemer;
 - b. ieder voornemen van Leningnemer tot het aangaan van een overeenkomst tot fusie of splitsing, dan wel andere vorm van overgang van zeggenschap t.a.v. Leningnemer;
 - c. ieder voornemen tot het doen van een verzoek tot ontbinding c.q. overgaan tot staking van haar bedrijf;
 - d. ieder voornemen van Leningnemer om haar onderneming geheel of gedeeltelijk te vervreemden;
 - e. ieder voornemen enig tot haar bedrijf behorend goed te verpanden of verhypothekeren aan derden.
3. Na het einde van de looptijd van de Lening verstrekt Leningnemer aan de Staat uiterlijk op [01-09-2028] een financiële verantwoording ten aanzien van het aangewende deel van de Lening en een goedkeurende controleverklaring van een accountant bij deze financiële verantwoording op basis van het als Bijlage 1 aan deze Overeenkomst gehechte Controleprotocol.

Artikel 8 – Overdracht aan derde

1. Leninggever mag haar rechten en de rechtsverhouding onder deze Overeenkomst overdragen aan een derde of aan een andere vertegenwoordiger binnen de Staat, en Leningnemer zal zonder voorbehoud haar medewerking verlenen aan de overdracht van alle of een deel van de rechten en verplichtingen voortvloeiende uit deze Overeenkomst door Leninggever aan een derde of aan een andere vertegenwoordiger binnen de Staat.
2. Leningnemer is niet gerechtigd de rechten en verplichtingen uit hoofde van de Overeenkomst aan derden over te dragen.

Artikel 9 – Kennisgeving

1. Kennisgevingen en mededelingen met betrekking tot de Overeenkomst worden, tenzij uitdrukkelijk schriftelijk anders is bepaald, gedaan aan de hierna vermelde adressen:

Leninggever: Staat der Nederlanden, Minister van Klimaat en Groene Groei
Postbus 20401
2500 EK, Den Haag

Leningnemer: [Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.]
T.a.v. [naam]
[adres]

Artikel 10 – Vernietiging en ontbinding

1. Leningnemer doet, voor zover rechtens toegestaan, hierbij afstand van haar recht deze Overeenkomst (gedeeltelijk) te vernietigen of in rechte (gedeeltelijke) vernietiging van deze Overeenkomst te vorderen en/of (gedeeltelijk) te ontbinden of in rechte gedeeltelijk ontbinding van

de Overeenkomst te vorderen op grond van de artikelen 6:228 BW en/of 6:265 BW of op enige andere grond, welke afstand Leninggever hierbij aanvaardt.

2. Ingeval enige bepaling van deze Overeenkomst (gedeeltelijk) nietig, (gedeeltelijk) vernietigd of (gedeeltelijk) onverbindend is, blijven de overige bepalingen van deze Overeenkomst van kracht voor zover, gegeven de strekking en het doel van deze Overeenkomst, die overige bepalingen niet onlosmakelijk verbonden zijn met de nietige, vernietigde of onverbindende bepaling. Partijen zullen hun uiterste best doen overeenstemming te bereiken over een nieuwe bepaling die, gegeven de strekking en het doel van deze Overeenkomst, zo weinig mogelijk afwijkt van de nietige, vernietigde of onverbindende bepaling van deze Overeenkomst.

Artikel 11 – Wijziging

1. De Overeenkomst kan uitsluitend worden gewijzigd nadat beide Partijen schriftelijk met de wijziging hebben ingestemd. De wijziging en de verklaringen tot instemming worden in afschrift als bijlage aan deze Overeenkomst gehecht.
2. Het niet of vertraagd uitoefenen van haar rechten onder deze Overeenkomst door Leninggever zal niet leiden tot het prijsgeven van die rechten, en het uitoefenen van enig recht onder deze Overeenkomst door Leninggever zal niet in de weg staan aan het uitoefenen van enig ander recht onder deze Overeenkomst.

Artikel 12 – Toepasselijk recht en bevoegde rechter

1. Deze Overeenkomst (inclusief artikel 12.2) en elk geschil, procedure of vordering voortvloeiend uit of verband houdende met deze Overeenkomst worden beheerst door en uitgelegd in overeenstemming met Nederlands recht.
2. Alle geschillen welke tussen Partijen mochten ontstaan, naar aanleiding van deze Overeenkomst dan wel van nadere overeenkomsten en andere handelingen in samenhang met deze Overeenkomst, zullen worden voorgelegd aan de rechtbank te Den Haag.

Artikel 13 – Inwerkingtreding

1. Deze Overeenkomst treedt in werking onmiddellijk na ondertekening door de laatste van Partijen
2. Na inwerkingtreding eindigt de Overeenkomst slechts zodra Leningnemer heeft voldaan aan alle verplichtingen die hieruit voortvloeien voor haar.

Artikel 14 – Counterparts

1. De Overeenkomst kan worden ondertekend door Partijen in verschillende exemplaren, die samengevoegd hetzelfde rechtsgevolg hebben alsof deze Overeenkomst is ondertekend door alle Partijen in één exemplaar.

* HANDTEKENINGENPAGINA VOLGT *

Aldus is overeengekomen en in tweevoud ondertekend:

Staat der Nederlanden

de Minister van Klimaat en Groene Groei

Plaats:

Datum:

[Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.]

Naam: [naam]

Titel: bestuurder

Plaats:

Datum:

CONCEPT

Bijlage I – Controleprotocol beschikking tot (incidentele) subsidieverlening van de ministeries van Economische Zaken (EZ), Klimaat en Groene Groei (KGG) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN)

1. Uitgangspunten

1.1. Doelstelling

Dit protocol heeft als doel het geven van aanwijzingen over de reikwijdte en de diepgang van de controle aan de accountant, belast met de controle van de door de subsidieontvanger bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZ), ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) in te dienen financieel verslag opgenomen in de aanvraag om subsidievaststelling. Financiële afrekening door EZ, KGG of LVVN vindt plaats op basis van de in de aanvraag tot subsidievaststelling opgenomen financieel verslag als bedoeld in [artikel 50 van het Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies](#), voorzien van een controleverklaring van de accountant.

1.2. Definities

- *Accountant*: een registeraccountant of Accountant-Administratieconsulent als bedoeld in [artikel 393, eerste lid, van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek](#) aan wie de subsidieontvanger de opdracht heeft toegekend de aanvraag tot subsidievaststelling te controleren.
- *Subsidieontvanger*: een natuurlijke of rechtspersoon of diens gemachtigde aan wie namens EZ, KGG of LVVN een subsidie is verstrekt.
- Object van controle: financiële verantwoording
- *Controleverklaring*: een schriftelijke verklaring van de accountant inhoudende een oordeel over de naleving van de verplichtingen en voorwaarden in de individuele beschikking tot subsidieverlening (en wijzigingen daarin) door de subsidieontvanger en voor zover die een financieel effect op de financiële verantwoording hebben.

1.3. Wet- en regelgeving

Voor de controle van het financiële verantwoording is de volgende wet- en regelgeving van toepassing voor zover deze financiële verantwoording als onderdeel van het verzoek tot subsidievaststelling van de subsidieontvanger betreffen:

- de voorwaarden en verplichtingen die in de (bijlagen bij) de beschikking tot subsidieverlening, voor zover die een financieel effect op de financiële verantwoording hebben;
- indien de subsidieontvanger een aanbestedende dienst is volgens artikel 1.1 van de [Aanbestedingswet 2012](#): de Aanbestedingswet 2012, het [Aanbestedingsbesluit](#) en de [Gids Proportionaliteit](#).

De controle van de financiële verantwoording moet voldoen aan de controlestandaarden die onderdeel zijn van de nadere voorschriften Controle- en overige standaarden (NV COS), die door de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) zijn vastgesteld en aan de aanwijzingen zoals opgenomen in dit protocol. De controle van de financiële verantwoording is een opdracht die wordt uitgevoerd op basis van Standaard 800 Controles van financiële overzichten die zijn opgesteld in overeenstemming met stelsels voor bijzondere doeleinden en Standaard 805 Bijzondere overwegingen - controles van enkel financieel overzicht en controles van specifieke elementen, rekeningen of posten van een financieel overzicht.

2. Controleaanpak

De controle van de financiële verantwoording moet voldoen aan de controlestandaarden die onderdeel zijn van de [Nadere voorschriften controle- en overige standaarden](#) (NV COS), die door de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) zijn vastgesteld en aan de aanwijzingen zoals opgenomen in dit protocol. De controle van de financiële verantwoording is een opdracht die wordt uitgevoerd op basis van Standaard 800 'Bijzondere overwegingen - controles van financiële

overzichten die zijn opgesteld in overeenstemming met de stelsels voor bijzondere doeleinden' en Standaard 805 'Bijzondere overwegingen - controles van enkel financieel overzicht en controles van specifieke elementen, rekeningen of posten van een financieel overzicht'.

Bij de uitvoering van de controle stelt de accountant vast dat:

a. de informatie in de financiële verantwoording geen afwijkingen van materieel belang bevat;

b. in de financiële verantwoording:

1°. geen kosten als subsidiabel zijn opgenomen die niet voor subsidie in aanmerking komen;

2°. uitsluitend kosten als subsidiabel zijn opgenomen die zijn gemaakt binnen de subsidiabele periode en voor rekening komen van de subsidieontvanger;

3°. ingeval interne kosten als subsidiabele kosten zijn aangemerkt:

- voor personeel, de verantwoorde uren te relateren zijn aan de prestatie, aansluiten op de urenregistratie en er voldoende waarborgen zijn dat geen uren van andere projecten onder het gesubsidieerde project zijn geschoven;

- voor het gebruik van specifieke apparatuur, de gehanteerde (uur)tarieven voor het gebruik van apparatuur gebruikelijk zijn binnen de onderneming en geen kosten bevatten die ook separaat in rekening zijn gebracht.

De accountant dient voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om de juistheid van de verantwoorde interne kosten (personeelskosten en interne kosten voor het gebruik van specifieke apparatuur) vast te kunnen stellen. De accountant bepaalt zelf, op basis van onder andere zijn risicoanalyse, aanwijzingen vanuit de jaarrekeningcontrole of andere onderzoeken, hoe hij zijn controle inricht en op welke wijze hij voldoende en geschikte controle-informatie verzamelt. Daarbij wordt de [Handleiding subsidiecontroles](#) van de Subsidy Audits Community (SAC) gehanteerd.

De accountant mag er van uitgaan dat de subsidieverstrekker zich ervan bewust is dat bij interne kosten (personeelskosten en interne kosten voor het gebruik van specifieke apparatuur) een tolerantie van 2% niet altijd toepasbaar is maar dat naar mate het aandeel van deze kosten in de verantwoording groter is de diepgang van de controle door de accountant groter wordt.

c. ingeval de subsidie strekt tot uitvoering van een project, kosten en opbrengsten aantoonbaar zijn gemaakt en in overeenstemming en vergelijkbaar zijn met de informatie verstrekt ten behoeve van de beschikking tot subsidieverlening, zoals het projectplan met bijbehorende projectbegroting. Daarbij geldt dat vastgesteld moet worden dat de prestatie aantoonbaar is geleverd maar dat niet beoordeeld wordt of het gewenste resultaat is bereikt;

d. de subsidieontvanger - ter voorkoming van dubbelfinanciering - opgave heeft gedaan van alle opbrengsten, waaronder subsidies (ook die van het subsidieverstrekking departement), waarmee het programma/de activiteit waarop de subsidie betrekking heeft, mede is gefinancierd;

e. ingeval de subsidieontvanger een aanbestedende dienst is, kosten aantoonbaar zijn gemaakt in overeenstemming met aanbestedingswet- en regelgeving. Voor de controle wordt de [Handleiding subsidiecontroles](#) van de SAC gehanteerd.

3. Betrouwbaarheid en materialiteit

Betrouwbaarheid betreft de mate van zekerheid. Materialiteit of tolerantie betreft de vereiste nauwkeurigheid die de accountant hierbij moet hanteren.

Bij zijn oordeelsvorming over de naleving van de subsidievoorwaarden streeft de accountant naar een redelijke mate van zekerheid. Indien dit begrip voor het gebruik van statistische technieken gekwantificeerd moet worden, wordt een betrouwbaarheid van 95 procent gehanteerd.

Een controleverklaring met een goedkeurende strekking impliceert dat, gegeven eerder genoemde betrouwbaarheid, de som van de afwijking en de onzekerheid niet groter is dan twee procent van het totaalbedrag aan subsidiabele kosten dat in de financiële verantwoording wordt verantwoord. De hierna vermelde materialiteitsgrenzen zijn in dit kader van toepassing voor de bepaling van de strekking van de af te geven controleverklaring.

Materialiteitstabel	Goedkeurende controleverklaring	Verklaring met beperking	Verklaring van oordeelonthouding/ Afkeurende verklaring
Fouten (afwijkingen) in de financiële verantwoording en onzekerheden in de controle	≤ 2%	> 2% en ≤ 4%	> 4%

4. Verslaglegging

De accountant legt de uitkomsten van de controle vast in een controleverklaring. Hiervoor wordt de meest actuele NBA-voorbeeldtekst als basis gehanteerd.

5. Reviewbeleid

De minister van Economische Zaken en Klimaat en de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hebben als subsidieverstrekker altijd de mogelijkheid een review uit te voeren of te laten uitvoeren bij de accountant belast met het onderzoek naar de informatie opgenomen in de aanvraag tot subsidievaststelling, teneinde na te gaan of het onderzoek met inachtneming van de relevante regelgeving van de NBA en dit controleprotocol is uitgevoerd. Deze reviews komen niet in de plaats van andere controles dan wel reviews uitgevoerd door de Algemene Rekenkamer.

De accountant die belast is met het onderzoek en verantwoordelijk is voor het verstrekken van het accountantsproduct bij de aanvraag tot subsidievaststelling stemt er mee in dat de onderzoeksdossiers ten behoeve van bovengenoemde reviews integraal aan de reviewers ter inzage worden gegeven. Voorts zal de accountant, schriftelijk dan wel mondeling, alle gevraagde gegevens verstrekken die in het kader van voornoemde reviews worden opgevraagd. In dit kader wordt verwezen naar de bepalingen in [hoofdstuk 6, paragraaf 1, van de Comptabiliteitswet 2016](#).

Bijlage 2: Rapport van feitelijke bevindingen

Het rapport van feitelijke bevindingen bedoeld in de beschikking tot subsidieverlening wordt opgesteld in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 4400N "Opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden". In het rapport van feitelijke bevindingen rapporteert de accountant over de hieronder genoemde aspecten en aandachtspunten van de integrale kostensystematiek.

1. Beschrijving integrale kostensystematiek

Opzet systematiek

- 1.1 Welke kostendragers gebruikt de organisatie in de integrale kostensystematiek?
- 1.2 Hoe worden de indirecte kosten toegerekend aan de kostendragers?
- 1.3 Worden de jaarlijkse tarieven op basis van de integrale kostensystematiek voorcalculatorisch vastgesteld? *Als de subsidieontvanger jaarlijks vooraf de tarieven vaststelt, is aan het begin van het jaar duidelijk wat de tarieven van dat jaar zijn. Deze tarieven worden gehanteerd bij begroting en ook bij de vaststelling van projecten. Als de subsidieontvanger niet met voorcalculatorische tarieven werkt dan toelichten.*
- 1.4 Hoe worden de uitgangscijfers bepaald die voor de jaarlijkse berekening van de tarieven gebruikt worden?
- 1.5 Sinds wanneer wordt deze integrale kostensystematiek door de organisatie toegepast?
- 1.6 Is er een wijziging van de integrale kostensystematiek gepland en zo ja wanneer?

Over personeelskosten

- 1.7 Is het personeel ingedeeld in tariefgroepen? Zo ja, welke?
- 1.8 Hoe wordt het aantal direct productieve uren per voltijd werknemer berekend en wat is het aantal direct productieve uren per voltijd werknemer? Is dit aantal gelijk voor alle personen? Zo nee, licht toe.

Over machines en apparatuur

- 1.9 Zijn de kosten voor machines en apparatuur onderdeel van de integrale kostensystematiek? Zo ja, geldt dat voor alle machines en apparatuur of zijn er ook machines en apparaten die in projecten als aparte post worden begroot?

2. Basisvoorwaarden integrale kostensystematiek

- 2.1 De toerekeningssystematiek en -principes (verdeelsleutels en -mechanismen van indirecte kosten; normen voor percentages, etc.) worden in de hele organisatie stelselmatig toegepast.
- 2.2 Kosten worden op een bedrijfseconomische aanvaardbare en stelselmatige wijze aan kostendragers toegerekend. Deze toerekening is transparant en controleerbaar.

2.3 Specifieke indirecte kosten van bepaalde activiteiten worden niet toegerekend aan andere activiteiten. *Bijvoorbeeld: specifieke indirecte kosten van onderwijsactiviteiten worden niet toegerekend aan onderzoeksactiviteiten en specifieke indirecte kosten van de marketingafdeling worden niet toegerekend aan R&D activiteiten.*

2.4 Toerekenbare indirecte kosten worden evenredig omgeslagen over de activiteiten.

2.5 Directe kosten worden niet nogmaals meegenomen in de indirecte kosten.

2.6 In de systematiek zijn geen winstopslagen opgenomen¹

2.7 In de systematiek zijn geen toeslagen voor risico's opgenomen.

¹Winstopslagen bij transacties binnen een groep worden wel in aanmerking genomen, maar alleen voor zover het gebruikelijk is die winstopslagen ook bij soortgelijke transacties buiten de groep in rekening te brengen (art. 10, vijfde lid, van het Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies).

3. Niet in de integrale kostensystematiek op te nemen kostencomponenten

3.1 Kosten van algemene research.¹

3.2 Kosten die al door de overheid of derden zijn of worden gefinancierd. *Bijvoorbeeld afschrijvingskosten van reeds gefinancierde gebouwen, installaties en apparatuur.*

3.3 Kosten die het gevolg zijn van buitensporige of roekeloze uitgaven.²

3.4 Kosten die door crediteuren in rekening worden gebracht bij te laat betalen.

3.5 Kosten van incurante voorraden.

3.6 Kosten van vaste activa als gevolg van leegstand buiten de normale bezetting.

3.7 Kosten van externe subsidie-adviseurs voor zover deze specifiek betrokken zijn bij de aanvraag van individuele projecten.

3.8 Voorzieningen en reserveringen voor verliezen en schulden³.

3.9 Alle indirecte belastingen, waaronder BTW, voor zover die kunnen worden teruggevorderd of verrekend.

3.10 Bemiddelingskosten, transactiekosten en provisies bij het afsluiten van leningen.

3.11 Bemiddelingskosten, transactiekosten en provisies bij het beleggen van geld.

3.12 Rentekosten, met uitzondering van rente voor gebouwen en technische installaties, mits toerekenbaar aan de subsidiabele activiteiten.

3.13 Rekenrente op met eigen vermogen gefinancierde activa⁴

3.14 Wisselkoersverliezen.

¹Onder algemene research valt basisonderzoek, waaronder het eerste geldstroom onderzoek van universiteiten. De directe kosten van algemene research mogen niet zonder meer deel uitmaken van de integrale kostensystematiek. De indirecte kosten die aan algemene research zijn verbonden kunnen wel deel uitmaken van de systematiek, mits deze kosten evenredig worden omgeslagen over alle activiteiten.

²Van *buitensporige uitgaven* is sprake als subsidie-ontvanger beduidend meer betaalt voor producten, diensten of personeel dan tegen de gangbare markttarieven, waardoor een vermijdbaar verlies wordt geleden of een vermijdbare hoge prijs wordt betaald. *Roekeloze uitgaven* betreft het onzorgvuldig omgaan met het selecteren van producten, diensten of personeel waardoor eveneens een vermijdbaar verlies wordt geleden of een vermijdbare hoge prijs wordt betaald.

³Deze uitsluiting betreft reserveringen en voorzieningen die niet rechtstreeks aan kosten voor normale bedrijfsuitoefening verbonden zijn. Overlopende activa en passiva zijn dus niet uitgesloten.

⁴Voor universiteiten geldt hier een uitzondering, voor zover activa van universiteiten beslag leggen op eigen vermogen en voor zover die activa toerekenbaar zijn aan de subsidiabele activiteiten. Als rekenrente moet dan de 10-jaars rente van de Bank Nederlandse Gemeenten per primo van een betreffend jaar gehanteerd worden.